

LBRIS

We know
books

REBECA COJOCARU

ARTA STRADALĂ
ȘI
SCHIMBAREA
SOCIALĂ

t...
TRITONIC
Tritonic Books

București | 2024

Rebeca Cojocaru
ARTA STRADALĂ și SCHIMBAREA SOCIALĂ

Copyright © Rebeca Cojocaru
Copyright © TRITONIC 2024 pentru ediția prezentă.
Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC
Str. Coacăzilor nr. 5, București
e-mail: editura@triton.ro
www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdca.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția Asistența socială este coordonată de prof. univ. dr. Doru Buzducea.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COJOCARU, REBECA

Artă stradală și schimbarea socială / Rebeca Cojocaru. - București :
Tritonic Books, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-749-793-9

75
36

Coperta: Alexandra Bardan
DTP: Ioan Dorel Radu
Editor: Rebeca Cojocaru
Comanda nr. AS06/2024
Bun de tipar: Noiembrie 2024
Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

Introducere 7

CAPITOLUL 1

Artă și societate. Noțiuni și teorii. Societate, norme sociale și context 11

- » Artă ca mișcare socială 11
- » Teorii ale stratificării sociale 17
- » Sărăcie, capital social și inegalități sociale 26
- » Timpul și influența sa asupra artei și a schimbării 31
- » Funcțiile artei în societate 32
- » Comunicare și limbaj prin artă 37

CAPITOLUL 2.

Noțiuni introductive despre graffiti și arta stradală 41

- » Mesajul social transmis prin graffiti 47
- » Graffiti și spațiul public 48
- » Mesajul social 50
- » Percepția față de graffiti 54
- » Graffiti, ca formă a implicării contextuale, pentru ceilalți 56
- » Terapia prin artă. Relația dintre terapia prin artă și asistența socială în România 68

CAPITOLUL 3.

Artă, mass-media și protest 79

- » Artă politică versus activism. Propagandă versus protest 79
- » Artă angajantă versus non angajantă 91
- » Universalitatea artei, autonomia artei și heteronomia artei .. 92
- » Graffiti și artă stradală prin lentila fotografică 94

CAPITOLUL 4.

Metodologia cercetării, interpretarea datelor și prezentarea lor

» Obiective:	99
» Tema cercetării	100
» Eșantionare	106
» Analiză tematică	108
» Scopul și obiectivul cercetării	108
» Universul cercetării:	109
» Întrebările de cercetare:	110
» Operaționalizarea	111
» Dimensiuni și indicatori de cercetare	111
» Analiza datelor colectate	112
» Dialogul cu artiștii	113
» Dialogul cu autoritățile, factorii de decizie	126
» Perspectiva art-terapeuților	130

Limitele cercetării 133

Concluzii 137

Bibliografie 143

ANEXE

» ANEXA 1. CONSIMȚĂMÂNT	153
» ANEXA 2. Ghid de interviu pentru artiști	154
» ANEXA 3. Ghid de interviu pentru instituții/factori de decizie	155
» ANEXA 4. Ghid de interviu pentru art-terapeuți	156

INTRODUCERE

Carterea de față cercetează rolul creațiilor artistice, al graffiti-ului, al artei stradale în spațiul public, concentrându-se pe teme principale precum libertatea de expresie, respectul și unitatea între artiști, riscurile implicate, critica adusă societății, înfrumusețarea spațiilor, creativitatea și efectele benefice asupra stării de bine. Folosind o abordare bazată pe discuții prin interviuri semi-structurate, studiul urmărește cum artiștii urbani își folosesc creativitatea și curajul pentru a pune sub semnul întrebării narativa dominantă și a încuraja schimbări în societate.

Întrebările duc către ideea de libertatea de expresie, un aspect cheie pentru artiștii intervievați. Mulți dintre ei spun că desenele pe ziduri și arta stradală sunt căi de a-și arăta gândurile și trăirile fără opreliști, transmitând adesea mesaje ce stârnesc controverse sau au o mare însemnătate socială. Astfel, arta devine un mijloc prin care oamenii își pot afirma identitatea și pot transmite idei sociale în mediul urban.

Studiul investighează funcția artei urbane și a graffiti-ului în spațiul public, examinând și influența asupra grupurilor defavorizate. Pun accentul pe expresia artistică stradală ce operează ca o modalitate de comunicare, facilitând negocierea

spațiului și conturând narațiuni socio-politice ce pun sub semnul întrebării limitările creative impuse. Prin examinarea contribuției artei stradale la redobândirea spațiului public, cercetarea pledează pentru dreptul indivizilor de a utiliza arta drept mijloc de manifestare în spațiul public prin proiecte și pereți legali.

Arta stradală și graffiti sunt analizate nu doar din unghi estetic, ci și ca instrumente subculturale și socio-politice care își afirmă relevanța în mediile citadine. Aceste forme de exprimare sunt evaluate în funcție de capacitatea lor de a da voce comunităților, oferind posibilități de comunicare și contemplare.

Cercetarea utilizează o abordare calitativă, analizând datele colectate prin interviuri utilizând analiza tematică, pentru a capta experiențele și motivele creatorilor de inscripționări spontane. Interviurile semi-structurate, desfășurate cu 36 de participanți, furnizează informații despre modul în care artiștii își percep rolul în societate, dacă se implică ca militanți sociali și cum gestionează tensiunile dintre caracterul ilicit și interacțiunea cu autoritățile. Cercetarea examinează și maniera în care arta urbană contribuie la dezbateri privind marginalizarea, problemele sociale și subiectele abordate de artiști în creațiile lor.

În capitolul 1 este explorată arta ca mișcare socială, în special în relație cu normele, stratificarea socială și contextul social. Arta, graffiti-ul, arta murală, street art, este înțeleasă ca un fenomen atât estetic, cât și social. Făcând trimitere la perspectivele teoretice ale lui Karl Marx, Max Weber și Durkheim, discuția evidențiază modul în care graffiti-ul reprezintă o rebeliune împotriva normelor capitaliste, în care cei marginalizați își revendică identitatea și spațiul. Arta servește ca o formă de angajament social, punând sub semnul întrebării

structurile de putere și inegalitățile societale. Cadrul teoretic oferit de sociologii clasici ne permite să înțelegem graffiti-ul ca o mișcare socio-politică menită să modifice conștiința publicului și totodată și ca element estetic. Totodată, în acest capitol voi evidenția modul în care arta funcționează în societate, concentrându-se pe rolurile sale cognitive, educaționale și comunicative. Graffiti-ul, ca limbaj vizual, devine un mijloc de comunicare, reprezentând luptele comunităților marginalizate. Educă publicul prin atragerea atenției asupra problemelor adesea trecute cu vederea de discursul *mainstream* și servește ca o formă de rezistență la comercializarea spațiului public.

Capitolul 2 prezintă graffiti-ul și arta stradală ca forme distincte de expresie. Graffiti-ul iese din șabloane, de multe ori neintenționat, și poartă adesea mesaje socio-politice puternice. Practica graffiti-ului este adânc înrădăcinată în dorința de a revendica spațiul public. Graffiti-ul, deși adesea asociat cu activități ilegale, este și o formă de expresie culturală care dă voce comunităților marginalizate. Capitolul examinează modul în care graffiti-ul acționează ca răspuns atât individual, cât și colectiv la adaptarea socială.

În capitolul 3 se discută intersecția dintre artă, politică și mass-media. Graffiti-ul este poziționat ca o formă de protest politic, adesea împletit cu activismul. Comercializarea artei stradale aduce însă sub semnul întrebării autenticitatea mesajului acesteia. Graffiti rămâne un instrument puternic pentru implicare socială. Instituționalizarea artei stradale ridică întrebări despre viitorul său ca instrument de schimbare socială și dacă acesta este posibil prin păstrarea libertății artistice și conformarea la reglementările impuse. Prin elementele sale cognitive și vizuale, graffiti favorizează dialogul pe probleme sociale, facilitând astfel conștientizarea și schimbarea.

Urmează capitolul 4 care este îndreptat spre metodologia cercetării, în care se folosește analiza tematică pentru procesarea datelor colectate prin interviuri semi-structurate cu artiștii stradali oferă date calitative despre experiențele, motivațiile și percepțiile lor. Cercetarea se concentrează asupra modului în care artiștii de graffiti își înțeleg rolul în societate, mesajele socio-politice pe care încearcă să le transmită și modul în care se implică în comunitățile marginalizate. Metodologia pune accent pe cercetarea calitativă prin analiză tematică, unde vocile artiștilor de graffiti sunt esențiale pentru înțelegerea implicațiilor socio-politice.

Arta stradală îndeplinește un rol terapeutic, facilitând dialogul și negocierea spațiului. Narațiunile socio-politice la care contribuie graffiti-ul și arta stradală contestă practicile de restricționare artistică și susțin dreptul la spațiul public. Analiza reafirmă graffiti-ul ca un instrument de rezistență și implicare socială. Aceste forme de artă, adesea asociate cu ilegalitatea, sunt evaluate ca modalități prin care comunitățile marginalizate pot fi reprezentate. Arta stradală, ca mijloc de exprimare, oferă oportunități de dialog, reflecție și implicare.

În plus față de perspectivele teoretice, cercetarea folosește o metodologie calitativă, având ca metodă de cercetare analiza tematică. Această abordare permite cercetării să surprindă experiențele și motivațiile complexe ale artiștilor de graffiti prin intermediul interviurilor. Studiul explorează modul în care artiștii își percep rolurile, inclusiv pe cel de activiști sociali, cum negociază tensiunile dintre ilegalitate și interacțiunea cu autoritățile, și cum contribuie la discuții mai ample despre marginalizare, probleme sociale și teme abordate în arta lor.

Capitolul 1

ARTĂ ȘI SOCIETATE. NOȚIUNI ȘI TEORII. SOCIETATE, NORME SOCIALE ȘI CONTEXT

Arta ca mișcare socială

Masek (1977) formulează câteva întrebări fundamentale, investigând dacă arta poate fi considerată o activitate socialmente autonomă și, dacă da, care sunt limitele acestei autonomii pentru artist. El examinează în ce măsură libertatea artistică este compatibilă cu planificarea socială și dacă arta poate servi ca un mijloc de exprimare a libertății în context social. Explorează dacă artistul percepe creația sa ca o reflecție a propriei identități și individualități (p. 21). În dorința unui răspuns care surprinde complexitatea realității sociale cercetate vom expune două caracteristici ce analizează această întrepătrundere a libertății cu necesitatea. Prima componentă este cea estetică, angajare estetică (arta per se), iar a doua este funcția ei socială (angajament social). Componenta socială se conturează în artă integrativ. Cuvântul adecvat în acest context este subînțeles, nu deductiv și rațional. Implicarea artistului de a aduce arta către social este dată de momentul în care arta este trecută în etapa de contact cu publicul. Procesul artistic nu este condiționat de public, însă este influențat de mentalitate,

context social, mediul în care conviețuiești, ideologie, valori, cultură, conștiință socială.

Care sunt mijloacele angajării estetice? Cum poate un grup de persoane care fac artă, individual, să devină o formă de acțiune socială? Este important să aducem grupuri de oameni într-un mediu care inspiră, care cultivă libertatea, posibilitățile și imaginația. Kaplan (2007) face o afirmație importantă din punct de vedere istoric, afirmând că arta a susținut supraviețuirea și a fuzionat în ritualuri, creând legături și intimitate între participanți, asigurând astfel supraviețuirea grupului. A jucat un rol major în „comunicarea ca reprezentare vizuală, transformarea emoțiilor și rezolvarea problemelor de-a lungul istoriei” (p. 100).

Un alt mod semnificativ pentru ca arta să fie un instrument folosit în domeniul asistenței sociale este de a înțelege legătura dintre material, culoare, dimensiune și discursul narativ al fiecărui individ, dar și asocierea cu experiența sa. Huss (2017) a declarat: „procesul de creare sau discutare a imaginilor servește ca mijloc de clarificare a teoriilor interne, în special în ceea ce privește modul în care iubirea este înțeleasă și trăită” (p.7). Accentul pus pe acțiune și întruchipare evidențiază rolul activ pe care expresia artistică îl joacă nu numai în reflecția personală, ci și în împărtășirea acestor perspective cu ceilalți. În plus, conceptul de artă ca spațiu simbolic pentru redistribuirea resurselor și reimaginarea diviziunilor oferă o perspectivă atentă asupra modului în care procesele creative pot facilita dialogul și participarea, așa cum este ilustrat de exemplul asistenților sociali și utilizatorilor de servicii care își împărtășesc înțelegerea unei probleme.

Artistul și art-terapeutul au dreptul să aibă un rol semnificativ ca mediator. După cum spune Potash (2011), prin artă se facilitează procesul de realizare a artei semnificative

prin vindecarea personală, exprimând emoții, dar și conectând clientul, persoana cu comunitatea și făcându-l parte din „vindecarea societală, prin discuții structurate, oportunități de auto-reflecție și crearea artei ca răspuns” (p. 9).

Colaborarea este esențială pentru ca procesul să fie eficient. Avem nevoie de o abordare complementară a mai multor domenii pentru a forma o schimbare/ mișcare socială. Este important ca asistenții sociali, art-terapeuții, artiștii și alții angajați din domeniile adiacente să ia inițiativa și să ofere sprijin și servicii pe mai multe niveluri. Există limitări și riscuri în utilizarea artei în practica asistenței sociale, dar trebuie să fim dispuși să acceptăm provocările, să ne adaptăm, să înțelegem ce funcționează și ce nu. Damianakis (2007) a evidențiat limitările care trebuie menținute în integrarea artelor și asistenței sociale. El a efectuat un studiu calitativ, în care asistența socială ar trebui să se îndrepte către un discurs mai puțin divizat epistemologic, teoretic și practic. „Arta poate lumina intersecțiile vieții dintre mintea, trupul și spiritul. A existat potențiala vitalitate a proceselor clienților și asistenților sociali care promovează auto-reflecția personală și profesională critică” (p. 532).

Arnheim (1974) pune accent pe cunoaștere prin percepție și creativitate. Ca reprezentant al teoriei Gestalt concentrându-se pe arta vizuală, el dezvoltă o înțelegere a vizualului ca element primar în artă. Arnheim definește percepția ca fiind experiența *forțelor vizuale*. El consideră percepția dinamică ca fiind rădăcina experienței estetice, spre deosebire de simpla înregistrare mecanică a elementelor vizuale. Oatley și Duncan (1994) estimează că 7% dintre emoțiile cu care ne confruntăm în viața de zi cu zi provin din expunerea la artefacte culturale. Este bine stabilit că arta vizuală este un stimul estetic care evocă un răspuns emoțional. Arta este concepută pentru

a comunica psihologic, estetic, senzual, visceral, irațional, subconștient. Oamenii au reacții subconștiente la multe elemente, inclusiv culori, forme, unghiuri, întâlniri din lumea reală, vise sau artă. De aceea, prin artă putem desena și atribui caracteristici unei forme și putem construi un chip emoțiilor și situațiilor.

Arta se face simțită, se afirmă prin prezență, prin plasarea ei în spațiu și timp, în cadrul societății. Caracteristicile de timp și loc, determină substanța și chiar conturul artei, Pierre Francastel confirmă că arta explică societatea și nu arta este explicată prin societate. Intră în cadru, unde trebuie să parcurgă mai multe etape, să fie acceptată, asimilată, integrată în viață și comportament. În acest punct ne vedem obligați de a privi spre această idee de integrare, plecând de la o întrebare *Cum ajunge arta în coditian?* În primul rând distingem două caracteristici, nevoie de artă și accesul la artă, mai simplu o fuziune a mediului interior cu cel exterior (Francastel, 1970).

Primul răspuns este accesul populației la artă. Graffiti și arta stradală oferă acces liber și nestingherit. Însă mesajul trebuie să fie înțeles. Mișcarea socială prin artă are impact și influențează schimbare aducând la suprafață teme, idei și discuții ce multă vreme au fost ignorate.

Dar, după cum putem vedea, implicația a mii de oameni în mișcare și impactul asupra fiecărui individ la o scară atât de mare înseamnă deja un pas al succesului. Este posibilă conștientizarea și educarea populației cu privire la o problemă socială prin artă? Lupta pentru schimbare socială prin artă poate fi o etapă a luării deciziilor la nivel politic și juridic?

Definirea mișcării sociale poate aduce în discuție alianța între oameni fără să existe vreo constrângere, cu privire la un efort concret de a aduce schimbări progresive și cuprinzătoare împotriva actelor nedrepte, acuzabile și inumane din societate.

Scopul său este de a veni cu o nouă ordine socială, cu o nouă ideologie, chiar dacă uneori parțială. O mișcare socială trebuie să aibă o cantitate mică de organizare și conducere, chiar dacă poate fi informală și nesigură. Se bazează pe obiectivul, credințele și vehemența participanților. Obiectivul principal al unei mișcări sociale este reformarea societății, chiar dacă va dura o perioadă extinsă de timp sau nu, în ciuda naturii sale violente sau pașnice și are nevoie de un număr considerabil de persoane pentru a lua măsuri (Biswaranjan & Ritika, 2018).

Mișcarea socială reformatoare, care are scopul de a reforma unele aspecte ale sistemului social deja existent și de a rezista mișcării sociale în cazul în care schimbarea ar trebui să fie complet modificată (ibidem).

Ideile lui Karl Marx au o influență dominantă în a aborda disputa dintre diferențele de clasă și este adevărat că are un impact important asupra întâmplării mișcărilor sociale, cu accent pe problemele politice și economice ale structurii capitaliste. Analiza noastră se concentrează pe dominația asupra clasei de jos și relația de putere și subiectivitate și opresiunea cu care aceasta se confruntă și care ridică întrebarea: este arta stradală o formă de protest, o formă modernă de exprimare, pentru populația săracă? (Marx, 1867).

Conceptul de putere al lui Foucault deosebit de relevant pentru tema aceasta este că ideea de putere are un efect de nivelare. Ca răspuns la o întrebare despre cum este posibilă libertatea dacă puterea este pretutindeni, Foucault răspunde [...] „dacă există relații de putere în fiecare domeniu social, aceasta se datorează faptului că există libertate peste tot. Desigur, stările de dominație există într-adevăr. În foarte multe cazuri, relațiile de putere sunt fixate în așa fel încât să fie permanent asimetrice și să permită o marjă de libertate extrem de limitată” (Foucault, 2002, p. 40).

În continuarea teoriilor lui Marx și Foucault, ce pun accent pe un determinism economic și material, Bourdieu pune accent pe sensibilitatea unică a individului de a avea un vector de gândire artistic, ce derivă din clasa socială și educație. Pentru a putea admira arta, trebuie să existe un capital cultural adecvat. Iar acesta poate fi dobândit prin joncțiunea dintre învățare și mediul în care crești. Este această experiență de a iubi arta, un privilegiu social determinat de poziția și condiția socială? (Banks et al., 1991).

Artistul este influențat și determinat de realitatea socială în care trăiește, iar fiecare experiență constituie raportul subiectiv-obiectiv ce dă viață artei. Artă contribuie la umanizarea naturii și, prin forța sa de influențare, la întărirea și creșterea solidarității umane. „Un rol însemnat în acest context îl au determinările ideologice, care provoacă mutații radicale în fiecare perioadă istorică, orice schimbare socială și ideologică este însoțită de o schimbare a rolului și a semnificației artei” (Cruțeru, 1981, p. 64).

„Opera de artă nu reprezintă o simplă transformare a realității prin actul de creație. Ea este un act care presupune reedificarea unei realități, o transpunere a unei realități într-un model artistic” (Cruțeru, 1981, p. 62). Artă poate deveni un manifest al artistului – artistul există datorită materialului de creație, instrumentul cu care comunică. Materia aduce cu ea regulile și își impune normele trecând aproape neobservată importanța și valența adusă, dar modelează și în același timp conduce artistul către o limitare, a dimensiunii, reguli de culoare și chiar locație.

Teoria conștiinței simbolice, despre care vorbește Alexander Jeffrey pune în discuție materialitatea așezată într-o formă estetică ce aduce valoare socială. Contactul cu materialul estetic, fie că e prin simțul vizual, simțul auditiv,

olfactiv, tactil poate crea un anumit înțeles. Materialismul reduce materialitatea la lucruri, nedând importanță construcției estetice a materialului și experiența conștiinței. Putem noi ignora semnificația lucrurilor din spatele lucrurilor? Putem ignora liniile, simetria, umbrele, vivacitatea culorilor, mirosurile, gustul, simțul atingerii? Avem capacitatea de a atribui semnificații, să gândim, să interpretăm, să facem conexiuni. Un lucru, un obiect, poate fi un mijloc de a aduce privitorului un sens sentimental, în frumusețea său în banalitatea lor. Ele rezistă interacțiunii dintre suprafață și profunzime, modul în care suprafețele estetice permit tranzițiile către sensul social (Alexander, 2008a).

Teorii ale stratificării sociale

Înainte de a atinge tema stratificării sociale pornim de la câteva idei despre inegalități sociale, capital, clase sociale, diviziunea muncii și democrație. Sfârșitul inegalităților și a societăților stratificate nu pare a fi o realitate, însă un lucru putem observa, că inegalitatea și libertatea pot conviețui. Pentru a ne uita la spațiu și mai apoi la accesul la artă este imperios să facem o trecere rapidă prin teoriile stratificării sociale, apelând la un set de autori ce au analizat de-a lungul timpului societățile, grupurile și schimbările ce aveau loc.

Ideile lui Marx au constituit baza înțelegerii termenului de clase sociale, care s-au reformulat, criticat sau folosit, și chiar influențând partide politice și economice. Andreas Hess (2001) reduce la formularea unei imagini ale capitalismului prin care oamenii își vând forța de muncă angajatorului, care în schimb plătește o sumă, numită salariu, suficientă pentru supraviețuirea angajatului. Munca este folosită de angajator pentru a aduce profit și a acumula capital. Marx și Engels